

kteřý pod tímto pohledem pomalu zas klest na kolená. „To, co soudce řekl, nemá pro tebe nejmenší význam,“ řekl advokát. „Nelekej se přece každého slova. Bude-li se to opakovat, neprozradím ti už vůbec nic. Člověk nemůže ani začít větu, aby ses nedíval, jako by to už byl tvůj konečný ortel. Styď se tadý před mým klientem! Otrásáš také důvěrou, kterou ve mne chová. Copak vlastně chceš? Ještě jsi naživu, ještě jsi pod mou ochranou. Tvůj strach je nesmyslný! Cel jsi někde, že konečný ortel přichází v některých případech znenadání, z libovolných úst, v libovolný čas. S mnohými výhradami je to ovšem pravda, stejně pravda je však, že se mi tvůj strach hnusí a že v něm vidím nedostatek nezbytné důvěry. Copak jsem řekl? Opakoval jsem, co řekl jeden soudce. Víš přece, že kolem procesu bývá taková spousta různých názorů, že se v nich vůbec nelze vyznat. Tento soudce například počítá začátek řízení od jiného okamžiku než já. Je to rozdíl v názoru, nic víc. V určitém stadiu procesu se podle starého mravu dá znamení zvonkem. Podle názoru tohoto soudce tím proces začíná. Nemohu ti teď povídat všechno, co svědčí proti tomu, ani bys tomu nerozuměl, musí ti stačit, že proti tomu svědčí mnoho.“

A tam dole se Block rozpačitě probíral prsty v kožšinové předložce u postele, strach ze soudcových slov způsobil, že chvílemi zapomínal i na svou poníženost před advokátem, myslil už jen na sebe a obra- cel soudcova slova ze všech stran. „Blocku,“ řekla Lenka varovně a povytáhla ho za límec kabátu. „Nech teď tu kožšinu a poslouchej advokáta.“

Tato kapitola nebyla dokončena.

KAPITOLA DEVÁTÁ

V CHRÁMU

K. BYL POVĚŘEN, aby ukázal některé umělecké památky italskému záznamníku, na němž bance velice záleželo a který byl v tomto měsíci poprvé. Jindy by si určitě pokládal za čest, že ho tím pověřili, teď však, kdy dovedl uhájit svou vážnost v bance už jen s velkou námahou, to přijal s nechutí. Trápil se nad každou hodinou, po kterou byl odnímán kanceláři; nedovedl sice využívat úřední doby už ani zdaleka tak jako dříve, strávil celé hodiny, kdy jen velmi chabě předstíral skutečnou práci, ale tím větší si dělal starost, když nebyl v kanceláři. Zdálo se mu pak, že vidí, jak náměstek ředitele, který na to číhal ode dávna, vejde občas do jeho kanceláře, posadí se k jeho psacmu stolu, prohlédává jeho spisy, přijímá strany, s nimiž byl K. už léta téměř spřátelen, a snaží se mu je odloudit, dokonce snad odhaluje chyby, neboť teď se K. při práci cítil ohrožen ze všech stran a nemohl se už chyb vyvarovat. Když byl pověřen nějakou služební pochůzkou nebo dokonce malou cestou — takové příkazy se v poslední době nahromadily čirou náhodou —, bylo to třeba velké významování, než přece jen se mohl domnívat, že ho chtějí na chvílku vzdálit z kanceláře a přezkoumat jeho práci nebo že ho aspoň mají za člověka, bez něhož se v kanceláři snadno obejdou. Většinu těchto příkazů mohl bez nesenázi odmítnout, netroufal si však, neboť odmítnutí příkazu znamenalo, že se přiznává ke svému strachu, byla-li jeho obava aspoň trochu odůvodněná. Proto

přijímal takové příkazy se zdánlivým klidem, a když měl podniknout namáhavou dvoudenní obchodní cestu, zamířel dokonce, že je silně nachlazen, jen aby se nevydával v nebezpečí, že by někdo mohl poukázat na deštivé podzimní počasí a zdržet ho od té cesty. Když se pak s prudkými bolestmi hlavy z té cesty vrátil, dověděl se, že je určen, aby příštího dne provázal italského obchodního přítele. Velice ho to svádělo, aby se zpěchoval aspoň teď, ta práce, kterou ho tentokrát obmysleli, především resouvisela bezprostředně s obchodem, splnění této společenské povinnosti vůči obchodnímu příteli bylo však samo o sobě nepochybně dost důležitá, jen ne pro K., jenž dobře věděl, že se může udířet jen pracovními úspěchy, a kdyby se mu to nepodařilo, že by bylo úplně bez významu, kdyby toho Itala třeba i nečekaně okouzli; nechtěl být ani na den vyřazen z okruhu práce, neboť strach, že by tam už nebyl vpuštěn, byl příliš velký, byl to přehnaný strach, jak si jasně uvědomoval, a přece ho ten strach skličoval. V tomto případě bylo ovšem téměř nemožné, aby našel přijatelnou námitku, jeho znalost italštiny nebyla sice velká, ale přece jen postačující; rozhodovalo však, že K. měl z dřívějších dob trochu znalost z dějin umění, a v bance se to s velkou nadsázkou rozhlásilo proto, že K. byl po nějakou dobu členem spolku pro zachování městských uměleckých památek, ostatně také jen z obchodních důvodů. Jak se v bance doslechli, byl ten Ital milovník umění, a tak se rozumělo samo sebou, že mu byl za průvodce určen K.

Bylo velmi deštivé, větrné ráno, kdy K., krajně rozmrzelý ze dne, který má před sebou, přišel už v sedm hodin do kanceláře, aby vyřídil aspoň trochu práce, než ho ta návštěva ze všeho vytrhne. Byl velmi

unaven, neboť polovinu noci strávil studiem italské mluvnice, aby se trochu připravil; okno, kde v poslední době až příliš často vysedával, vábilo ho víc než psací stůl, ale odolal a zasedl k práci. Pohříchu vešel právě sluha a hlásil, že ho posílá pan ředitel, aby se podíval, je-li pan prokurista už přítomen; je-li přítomen, aby byl tak laskav a přišel do příjímáckho pokoje, že ten pán z Itálie už je tady. „Už jdu,“ řekl K., zastrčil do kapsy slovníček, vzal pod paží album s městskými památkami, jež měl uchystáno pro hosta, a šel kanceláři náměstka do ředitelova pokoje. Byl šťasten, že přišel tak časně do kanceláře a že se může hned ujmout svého úkolu, což jistě nikdo nečekal. Kancelář náměstka byla ovšem ještě prázdná jako o půlnoci, sluha měl patrně i náměstka zavolat do příjímáckho pokoje, přišel však s nepořízenou. Když K. vstoupil do příjímáckho pokoje, zvedli se oba pánové z hlubokých křesel. Ředitel se přivítavě usmíval, byl zřejmě velmi potěšen, že K. přichází, hned pány představil, Ital mocně potřásl K. rukou a s úsměvem řekl, že někdo je ranní ptáče, K. neporozuměl dobře, koho myslí, kromě toho to bylo jakési podivné slovo, jehož smysl K. uhádl teprve po chvíli. Odpověděl několika hladkými větami, jež Ital přijal zase s úsměvem, a několikrát si nervózně přejel rukou po modrošedých knírech. Kníry byly patrně navoněny a K. byl v pokušení, aby přistoupil a přivoněl si. Když se všichni posadili a rozprávěli se úvodní rozhovor, zpozoroval K. ke své velké neibosti, že z Italogy řečí rozumí jen útržkám. Mluvil-li Ital docela klidně, rozuměl mu skoro úplně, to však byly jen vzácné výjimky, většinou se mu řeč z úst jen řimula, potřásl hlavou, jako kdyby mu to působilo rozkoš. Když tak mluvil, zapletl se však zpravidla do jakéhosi

nářečí, jež K. už ani nepřipadalo jako italská, kdežto ředitel tomu nářečí nejen rozuměl, ale také jím mluvil, a to měl K. ovšem předvídat, neboť Ital pocházel z jižní Itálie, kde také ředitel pobyl několik let. K. si uvědomil, že je proto takřka nemožné, aby se s Italem dorozuměl, neboť i Italova francouzština byla jen stěží srozumitelná, kníry také zakrývaly pohyby rtů, kdyby na ně viděl, snad by rozuměl lépe. K. začal tušit, že ho čeká mnoho nepřijemností, prozatím se vzdal snahy, aby Italovi porozuměl — za přítomnosti ředitele, který mu rozuměl tak snadno, byla to zbytečná námaha —, a omezil se na to, že ho rozmrzele pozoroval, jak hluboko, a přece zlehka spočívá v křesle, jak si tu a tam popotahuje krátký přílehavý kabátek a jak jednou zvedl ruce, v zápěstích velmi pohyblivé, a pokusil se posuňky znázornit něco, co K. nemohl pochopit, ačkoli se předklonil a nespouštěl jeho ruce z očí. Nakonec se u K., jež se jinak neúčastnil rozhovoru a jen mechanicky sledoval očima oba rozmlouvající, projevila divnější únava, a jednou se k svému úleku přistihl našetřit ještě včas, že už už chtěl v té roztržitosti vstát, otočit se a odejít. Konečně se Ital podíval na hodinky a vyskočil. Když se rozloučil s ředitelem, přitlačil se ke K., a to tak těsně, že K. musel své křeslo postrčit nazad, aby se mohl pohnout. Ředitel, jež jistě poznal K. na očích tiseš, ve které se ocl z té italský, vmyslil se do rozmluvy tak rozumně a šetrně, že se zdálo, jako by dával jen drobné rady, ve skutečnosti však tlumočil K. ve zkratce vše, co pronášel Ital, který mu vypadal neúnavně do řeči. K. se dověděl, že Ital nejdříve hodlá vyřídít ještě několik záležitostí, že bohužel bude mít celkem jen málo času, že také nikterak nemá v úmyslu chvatně oběhnout všechny památnosti, nýbrž že se

rozhodl — ovšem jen, souhlasí-li K., jedině on at rozhodne — prohlédnout si pouze chrám, a ten zato důkladně. Nesmírně ho prý těší, že si může chrám prohlédnout ve společnosti tak vzdělaného a rozto milého pána — tím byl mněn K., který se soustředil jedině na to, aby neposlouchal, co říká Ital, a zato lapał ředitelova slova —, a prý ho prosí, aby se dostavil do chrámu za dvě hodiny, asi tak v deset, hodil-li se mu to. On sám doufá, že bude možné, aby tam v tuto dobu určitě byl. K. odpověděl něco vhodného, Ital stiskl ruku nejdtív řediteli, potom K., pak znovu řediteli a šel ke dveřím, provázen oběma, obrácen k nim už jen zpola, avšak stále ještě neustáváje v řeči. K. potom zůstal ještě chvíli s ředitelem, který dnes vypadal zvlášť nemocný. Myslel, že se musí K. nějak omluvit, a řekl — stáli důvěrně blízko u sebe —, že měl zprvu v úmyslu jít s Italem sám, potom však — neuvedl bližší důvod — se prý rozhodl, že pošle raději K. Nerozuměli Italovi hned na začátku, aby se tím nedal uvést do rozpaků, že mu bude jistě brzy rozumět, a kdyžby snad rozuměl příliš málo, není ani to žádáné neštěstí, neboť Italovi na tom vůbec nezáleží, aby se mu rozumělo. Ostatně je prý K. italská kupodivu dobrá a K. se jistě zhostí té věci znamenitě. Těmito slovy se s K. rozloučil. K. strávil zbývající čas tím, že si ze slovníku vypisoval nezvyklá slova, která bude potřebovat, až bude hosta provázet chrámem. Byla to krajně obtížná práce, sluhové přinášeli poštu, úředníci přicházeli s různými dotazy a postávali u dveří, když viděli, že K. je zamětnán, nehnuhli se však odtamtud, dokud je K. nevyšlechl, náměstek ředitele si nedal ujít příležitost, aby K. vyrušoval, několikrát vešel, vzal mu slovník z ruky a listoval v něm zřejmě docela bezúčelně, když se

otevřely dveře, vynořili se v předpokojí z přítmi dokonce návštěvníci a váhavě se ukláněli — chtěli na sebe upozornit, nebyli si však jisti, zda je K. zahlédl, to všechno kroužilo kolem K. jako kolem své osy, zatímco si sestavoval slova, jež potřeboval, hledal je pak ve slovníku, pak je vypisoval, pak cvičil jejich výslovnost a konečně se pokoušel naučit se jim zpaměti. Zdálo se však, že ho úplně opustila jeho dřívější dobrá paměť, někdy se na Itala, který byl příčinou té námahy, rozlítli natoik, že zahrabal slovník pod papíry, pevně odhodlán, že se už připravovat nebude, potom však uznal, že s Italem přece nemůže beze slova chodit sem a tam mezi uměleckými památkami chrámu, a ještě víc rozrušen vytrhl slovník znovu.

O půl desáté, když chtěl právě odejít, ozval se telefon, Lenka přála dobrého jitra a ptala se, jak se mu daří. K. chvátně děkoval a zmínil se, že se teď nemůže pouštět do rozmluvy, neboť musí do chrámu. „Do chrámu?“ ptala se Lenka. „Ano, do chrámu.“ „Pročpak do chrámu?“ řekla Lenka. K. se jí to snažil stručně vysvětlit, sotva však s tím začal, Lenka náhle řekla: „Štvou tě.“ Polhování, jehož si nezádal a jež nečekal, K. nesnesl, rozloučili se docela stroze, ale když zavěšoval sluchátko, přece jen si řekl, zpola k sobě, zpola k té vzdálené dívce, která to už neslyšela: „Ano, štvou mě.“ Teď však už bylo pozdě, skoro se už obával, že nepřijde včas. Jel tam autem, v poslední chvíli si ještě vzpomněl, že ráno neodvezdal album, protože k tomu nebyla příležitost, a proto je teď vzal s sebou. Držel je na kolenou a bubnoval na ně neklidně po celou jízdu. Pršelo miň, ale bylo vlhko, chladno a pošmourno, v chrámu bude málo vidět, zato však si tam K. velmi zhorší své nachlazení, bude-li dlouho stát na studené dlažbě. Prostraství před

chrámem bylo úplně prázdné. K. si vzpomněl, že už jako malému děcku mu bývalo nápadné, že v domech na tom náměstíčku jsou vždycky téměř všechny záclony v oknech spuštěny. Za dnešního počasí to člověk ovšem chápal spíš než jindy. Zdálo se, že i chrám je prázdný, nikoho pochopitelně nenapadlo, aby se sem vypravil v takovém nečase jako dnes. K. proběhl oběma postranními lodními, zastihl však jenom strašenu zahalenou teplem šátkem, která klečela před obrazem Panny Marie a vzhlížela k němu. Z dálky pak ještě viděl, jak kulhavý kostelník mizí ve dveřích u zdi. K. přišel přesně, právě když vcházal, odbýjela desátá, Ital tu však dosud nebyl. K. se vrátil k hlavnímu vchodu, postál tam chvíli nerozhodně a obešel pak v dešti chrám, aby se podíval, nečeká-li snad Ital u některého postranního vchodu. Nebylo po něm ani potuchy. Ze by snad ředitel neporozuměl, jaký čas byl určen? Jak mohl také někdo tomu člověku správně rozumět? Ale buď jak buď, K. na něho musel počkat aspoň půl hodiny. Protože byl unaven, chtěl si sednout, vrátil se zas do chrámu, našel na jednom stupni malý hadrový koberec, přitáhl si jej špičkou noby před lavici, která stála nablízku, zachumlal se pevněji do pláště, vyhnul si limec a posadil se. Aby se nějak rozprýlil, otevřel album, trochu v něm listoval, musel toho však brzy nechat, protože najednou byla taková tma, že ve chvíli, kdy vzhlédl od alba, mohl stříti rozeznat nějakou podrobnost v blízké postranní lodi.

V dálece na hlavním oltáři plápolaly svíčky, postavené do velkého trojhranu. K. by nemohl s určitostí říci, zda ty svíce neviděl už předtím. Možná že je teprve teď někdo rozžehl. Kostelníci jsou tichošlápkové z povolání, člověk je ani nepostřehne. Když se K. náhodou otočil, viděl, jak nedaleko za ním také

hoří vysoká tlustá svíce, připevněná na sloupu. Bylo to sice krásné, ale ani zdaleka to nescálo osvětlit oltářní obrazy, které většinou visely v šeru na postranních oltářích, naopak šero bylo tím větší. Ital se zachoval stejně rozumně jako nezdvořile, že nepřišel, beztak by nic neviděli a museli by se spokojit s tím, že by si kousek po kousku prohlíželi několik obrazů, na něž by K. posvtil baterkou. Aby si vyzkoušel, jak by to dopadlo, šel k blízké postranní kapliče, vystoupil po několika schodech až k nízkému mramorovému pažení, naklonil se přes ně a svítil si baterkou na oltářní obraz. Vadilo mu, že se před obrazem vznášelo věčné světlo. První, co K. viděl a zčásti uhodl, byl velký rytíř v brnění, který byl zpodoběn na samém okraji obrazu. Opíral se o meč, jež zarazil do holé půdy před sebou — a tu a tam z ní vyráželo jen několik stébel trávy. Zdálo se, že pozorně sleduje výjev, který se odehrává před ním. Překvapovalo, že tak stojí a nepřibližuje se. Možná že byl určen, aby stál na stráží. K., jenž už dlouho neviděl žádné obrazy, díval se na rytíře delší dobu, ačkoli přitom stále mžikal, protože nesašel zelené světlo svítilny. Když pak vrhl světlo na zbytek obrazu, uviděl Pohřbívání Krista Pána v obvyklém pojetí, byl to ostaně novější obraz. Strčil baterku do kapsy a vrátil se na své místo.

Ted' už asi bylo zbytečně čekat na Itala, venku však jisté lilo, a protože zde nebylo tak chladno, jak K. očekával, rozhodl se, že tu zatím zůstane. Docela nablízku byla hlavní kazatelna, na její kulaté střeše zpola ležely dva holé zlaté kříže, jež se nahoře přetínaly. Vnější stěnu roubení a přechod k nosnému sloupu tvořilo zelené listoví, po němž sahali andlíkové, jedni v živém pohybu, jiní v klidu. K. přistoupil

před kazatelnu a prohlížel si ji ze všech stran, kámen byl velmi pečlivě opracován, mezi listovím a za ním byla tma tak hluboká, jako by ji tam zachytil a nepropustil. K. vložil ruku do jedné takové mezery a pak opatrně ohmatával kámen, až dosud o této kazelně vůbec nevěděl. Vtom náhodou zahlédl za nejbližší řadou lavic kostelníka, stál tam ve zplhlém, plandavém černém kabátě, v levé ruce držel tabatěrku a prohlížel si ho. Co ten člověk chce? pomyslel si K. Jsem mu podezřelý? Chce spropitné? Když však kostelník viděl, že si ho K. všiml, ukázal pravou ruku, mezi dvěma prsty držel ještě šňupec tabáku, jakýmsi neurčitým směrem. Jeho chování bylo téměř nepochopitelné. K. vyčkal ještě chvílku, ale kostelník neustával cosi ukazovat a ještě to zdůrazňoval tím, že kýval hlavou. „Copak chce?“ zeptal se K. potichu, neodvážil se zde zavolat; potom však vytáhl peněženku a protláčil se nejbližší lavicí, aby se dostal k tomu člověku. Ten však ihned udělal odmítavý posunek rukou, pokrčil rameny a odběhl se. Podobnou chůzi, jako bylo to chvátané kulhání, pokoušel se K. už jako děcko napodobit jízdu nakoni. „Dětnský starlík“, pomyslel si K., „jeho rozum stačí ještě tak na kostelníčení. Jak zůstává stát, když stojím, a jak číhá, půjdu-li dál.“ Usmívaje se šel K. za starlíkem celou postranní lodí a skoro k úrovni hlavního oltáře, starlík neustále něco ukazoval, ale K. se schválně neobrátil, to ukazování mělo za účel jen to, aby ho svedlo ze starcovy stopy. Nakonec ho opravdu nechal, nechtěl ho příliš vylékat, a také nechtěl ten podivný zjev nadobro zaplašit pro případ, že by Ital přece ještě přišel.

Když vkročil do hlavní lodí, aby vyhledal místo, kde nechal ležet album, zpozoroval u sloupu, skoro

hned vedle lavic oltářního kůru, malou postarší kazatelnu, docela prostou, z holého bledého kamene. Byla tak malá, že z dálky vypadala jako dosud prázdný vyklenek, který je určen pro sochu nějakého svěťce. Kazatel jistě nemohl poodstoupit od roubení ani na celý krok. Kamenné klenutí kazatelny krom toho začínalo neobvykle hluboko a stoupalo do výše sice bez jakékoli ozdoby, ale v takovém oblouku, že prostředně velký muž tam nemohl stát zpřímá, nýbrž musel se ustavičně nahnýbat přes roubení. Jako by bylo účelem toho všeho působit kazateli úryzeň, nedalo se pochopit, nač bylo třeba té kazatelny, když přece tady byla druhá, velká a tak dovedně vyzdobená.

K. by si té malé kazatelny jistě nepovšíml, kdyby nahoře nebyla připravená lampa, jaká se chystává krátce před kázáním. Mělo teď být kázání? V prázdném kostele? K. sklouzl pohledem po schodech, jež se vinuly kolem sloupu a vedly ke kazatelně, byly tak úzké, jako by neměly sloužit lidem, nýbrž být jen ozdobou sloupu. Ale dole u kazatelny, K. se musel usmát, jak ho to udivilo, opravdu stál duchovní, ruku držel na zábradlí, přichystán vystoupit nahoru, a díval se na K. Potom docela zlehka pokývl hlavou, a tu se K. pokřičoval a uklonil, což měl udělat už dřív. Duchovní se maličko vzhopil a stoupal krátkými rychlými kroky nahoru na kazatelnu. Začne snad opravdu kázat? Nebyl snad ten kostelník přece jen tak docela bez rozumu a chtěl K. přihnat ke kazateli, což ovšem musel v prázdném chrámu nezbytně udělat? Kdesi před obrazem Panny Marie tu byla ostatně ještě starěna, která by měla také přijít. A má-li už být kázání, proč je nezahajují varhany? Ty však zůstávaly tiché a třpytily se ve své velké výši jen slabounce v temnotách.

K. uvažoval, zda by se teď neměl co nejrychleji vzdálit, nevzdáhl-li se teď, není nejmenší naděje, že by tak mohl učinit při kázání, potom bude muset zůstat, dokud kázání neskončí, v kanceláři mu bude ten čas tolik chybět, čekat na Itala není už dávno povinen, podíval se na hodinky, bylo jedenáct. Může však opravdu být kázání? Může K. samojediný představitel obec věřících? Co kdyby byl cizincem, který si chce jen prohlédnout kostel? Vlastně také nic jiného není. Je to nesmyslná představa, že bude kázání, teď v jedenáct hodin, ve všední den, v nejhorším nečase. Duchovní — ten mladý muž s hladkou snědou tváří byl nepochybně duchovní — vystoupil nahoru patrně jen proto, aby zhasil lampu, jež byla rozsvícena omylem.

Ale nebylo tomu tak, duchovní si dokonce prohlédl světlo a ještě trochu povytáhl knof, potom se pomalu obrátil k roubení a položil obě ruce vpředu na hranatou obrubu. Tak chvíli stál a rozhlížel se, aniž pohnul hlavou. K. ucouvl o velký kus a opíral se loktem o nejprednější kostelní lavici. Nejistýma očima, ani nevěděl přesně kde, zahlédl kostelníka, který se nachýlil a klidně schouvil, jako by už vykonal svůj úkol. Jaké bylo teď v chrámu ticho! Ale K. je musel porušit, nehodlal zde zůstat; bylo-li povinnost duchovního, aby kázal v určenou hodinu, bez zřetele k okolnostem, ať si káže, to může i bez pomoci K., a jestliže tu K. bude, stejně se tím účinek nezvýší. K. se tedy pomalu vydal na cestu, našlapoval opatrně po špičkách podle lavice, dostal se pak do široké hlavní nůčky a kráčel i tam zcela nenušený, jenže na kamenné dlažbě bylo slyšet i sebetišší kroky a klenby vracely ozvěnu slabě, ale nepřetržitě, takže se kroky mnohokrát pravdělně rozléhaly. K. se cítil trochu

opuštěný, jak tam procházel sám mezi prázdnými lavicemi a duchovní ho možná pozoroval, připadalo mu také, že rozloha chrámu je na samé hranici toho, co lidé ještě unesou. Když přišel k svému dřívějšímu místu, vůbec se nezdržel, sáhl skoro úkradkem po albu, které tam zanechal, a vzal si je. Skoro už vyšel z té části, kde byly lavice, a blížil se k volné prostoře mezi lavicemi a východem, když poprvé zaslechl hlas duchovního. Mohutný, školený hlas. Jak se nesl chrámem, připravěným její příjmout! Zvolání duchovního nesvědčilo však obci věřících, bylo zcela jednoznačné a nebylo vyhnuto, zvolal: „Josefe K.!“

K. se zarazil a díval se před sebe na zem. Dosud je volný, může ještě jít dál a uniknout, neboť nablízku jsou troje malé, tmavé dřevěné dveře. Znamenalo by to jen, že neporozuměl, nebo sice že porozuměl, ale že toho nehodlá dbát. Kdyžby se však otočil, pak už neunikne, neboť se tím přiznal, že dobře rozuměl, že opravdu je ten, na koho kazatel zavola, a že také hodlá poslechnout. Kdyby kazatel zavola ještě jednou, jistě by K. odešel, protože však zůstávalo všechno bez hlesu, i když K. dlouho vyčkával, pootočil přece jen trochu hlavu, neboť chtěl vidět, co teď dělá kazatel. Stál na kazatečně klidně jako předtím, bylo však jasně vidět, že zpozoroval, jak K. otočil hlavu. Byla by to dětinská hra na schovávání, kdyby se K. teď neotočil úplně. Otočil se tedy a kazatel pokýval prstem, aby přistoupil blíž. Protože teď už nemusel nic zadržet, rozběhl se — byl také zvědavý a chtěl všechno urychlit — a běžel ke kazatečně dlouhými kroky, jako by letěl. U prvních lavic se zastavil, ale kazateři připadala ta vzdálenost ještě příliš velká, vztáhl ruku a ukázal osíře ohnutým ukazovákem na místo před samou kazatelnou. K. poslechl i v tom, musel už na tom

místě zaklonit hlavu hluboko nazad, aby duchovního ještě viděl. „Ty jsi Josef K.“, řekl duchovní a neurtivým pohybem pozvedl ruku na roubent. „Ano,“ řekl K., myslel na to, že dříve říkával své jméno docela bez okolků a od jisté doby je mu břemenem, teď znají jeho jméno i lidé, s nimiž se setkal poprvé, jak to bývalo krásné, když se člověk nejdřív představil, a teprve pak ho znali. „Jsi obžalován,“ řekl duchovní zvlášť tichým hlasem. „Ano,“ řekl K., „byl jsem o tom zpraven.“ „Pak tedy jsi ten, koho hledám,“ řekl duchovní. „Já jsem vězeňský kaplan.“ „Ach tak,“ řekl K. „Dal jsem tě sem povolat,“ řekl duchovní, „abych si s tebou promluvil.“ „To jsem nevěděl,“ řekl K. „Přišel jsem, abych ukázal chrám jednomylnu Italovi.“ „Nech vedlejších věcí,“ řekl duchovní. „Co to máš v ruce? Jsou to modlitby?“ „Ne,“ odpověděl K., „to je album s městskými památkami.“ „Dej to z ruky,“ řekl duchovní. K. odhodil album tak prudce, až se rozevřelo a zmačkané listy letěly kousek po dláždění. „Viš, že to s tvým procesem dopadá špatně?“ zeptal se duchovní. „Také se mi to zdá,“ řekl K. „Namáhal jsem se, seč jsem byl, dosud však bez úspěchu. Nejsem ovšem ještě hotov s podáním.“ „Jak si představuješ konec?“ ptal se duchovní. „Dříve jsem mysleval, že to jistě skončí dobře,“ řekl K., „ted o tom někdy sám pochybuji. Nevím, jak to skončí. Viš to ty?“ „Ne,“ řekl duchovní, „ale obávám se, že to skončí špatně. Mají za to, že jsi vinen. Tvůj proces snad ani nepůjde od podřízené soudní stolice výš. Aspoň prozatím mají tvou vinu za prokázanou.“ „Ale já nejsem vinen,“ řekl K., „je to omyl. Jak může člověk vůbec být vinen. Jsme zde přece všichni lidé, jeden jako druhý.“ „To je pravda,“ řekl duchovní, „ale tak obvykle mluví viníci.“ „Ty jsi také proti mně zaujat?“ ptal se K. „Nejsem proti

tožě zaujati,“ řekl duchovní. „Děkuji ti,“ řekl K., „všichni ostatní však, kdo se podílejí na řízení, jsou proti mně zaujati. Vnučkaji tu zaujatost i nezácasněným lidem. Mé postavení je stále svizehnějši.“ „Vykládáš si nesprávně skutečnosti,“ řekl duchovní, „rozsuděk nepřijde najednou, řízení přejde ponenáhlu v rozsudek.“ „Takové je to tedy,“ řekl K. a sklopil hlavu. „Co hodláš ve své věci podniknout v budoucnu?“ ptal se duchovní. „Chci si ještě hledat pomoc,“ řekl K. a zvedl hlavu, aby viděl, co o tom duchovní soudí. „Ještě jsou nějaké možnosti, kterých jsem nevyužil.“ „Přesptiš hledáš cizí pomoc,“ řekl duchovní káravě, „a obzvlášť v žen. Nepozoruješ, že to není ta pravá pomoc?“ „Někdy, a dokonce často bych ti skoro dal za pravdu,“ řekl K., „ale ne vždy. Ženy mají velkou moc. Kdybych mohl přimět několik žen, které znám, aby pro mne pracovaly společně, určitě bych protrazil. Zejména u toho soudu, který se skládá teměť jen ze zástěrkářů. Ukáž vyšetřujícímu soudci z dalky nějakou ženu a on povali soudcovský stůl i obžalovaného, jen aby se k ní dostal včas!“ Duchovní sklonil hlavu k roubení, teprve teď se zdálo, jako by stříška kazatelny na něho tíživě doléhala. Jaký je asi venku nečas? To už není pošmourný den, to už je hluboká noc. Ani malbou na skle velkých oken nemohl proniknout záblesk světla, aby ozářil zazděnou temnotu. A právě teď začal kostelník zhášet svíčky na hlavním oltáři, jednu po druhé. „Horšiš se na mne?“ ptal se K. duchovního. „Snad ani nevíš, jakénu soudu to sloužíš.“ „Nedostalo se mu odpovědi. „Jsu to jen mé zkušenosti,“ řekl K. Nad ním bylo stále ještě ticho. „Nechtěl jsem se tě dotknout,“ řekl K. Tu vzkřikl duchovní dolů na K.: „Což nevidíš ani na dva kroky před sebe?“ Byl to výkřik hněvu, ale

zároveň jakoby výkřik člověka, který vidí někoho padat a sám polekán křičí neopatrně, bezděky.

Oba teď dlouho mlčeli. Duchovní určitě nemohl rozeznat dobře K. v té tmě, jež se prostrala dole, kdežto K. viděl duchovního jasně ve svitu malé lampy. Proč duchovní neseoustupí dolů? Neměl přece kázání, dal pouze K. několik pokynů, a K. by spíš uškodilo, než prospělo, kdyby se přesně podle nich zachoval. Zato však měl K. dojem, že to duchovní s ním nepochybně myslí dobře, a bylo snad možné, aby se s ním o všem dohodl, kdyby duchovní sestoupil sem dolů, bylo snad možné, že by od něho dostal nějakou rozhodující a přijatelnou radu, jež by mu třeba ukázala, jak lze ne snad působit na proces nějakým vlivem, nýbrž jak by se z něho dalo vyváznout, jak by se dal obejít, jak by se dalo žít mimo proces. Taková možnost jistě je, K. na ni v poslední době kolikrát myslel. Ví-li však duchovní o takové možnosti, snad ji prozradí, když ho K. poprosí, ačkoli sám patří k soudu a ačkoli změnil své mírné chování a dokonce se na K. rozkřikl, když K. zaútočil na soud. „Nechceš sejít dolů?“ řekl K. „Teď přece nebude kázání. Pojd ke mne dolů.“ „Teď už mohu přijít,“ řekl duchovní, bylo mu snad líto, že se před chvílí rozkřikl. Sundal se skoby lampu a řekl: „Musel jsem s tebou nejdřív mluvit na dálku. Jinak se dám příliš snadno ovlivnit a zapomenu na svou službu.“

K. ho očekával dole u schodů. Jak duchovní sestoupval, podával mu ruku už z jednoho z hořejších schodů. „Máš pro mne trochu času?“ ptal se K. „Tolik času, kolik potřebuješ,“ řekl duchovní a podal K. lampu, aby mu ji nesl. I když byl tak blízko, choval se stále ještě dosti slavnostně. „Jsi ke mně velmi vřdný,“ řekl K., chodili vedle sebe tmavou postranní lodí sem a tam.

„Jsi výjimka mezi všemi, kdo patří k soudu. Mám k tobě větší důvěru než ke komukoli z nich, co jsem jich už poznal. S tebou mohu mluvit otevřeně.“ „Neklam se,“ řekl duchovní. „V čem bych se mohl klamat?“ ptal se K. „V soudu se klameš,“ řekl duchovní, „v uvozovkách spisoch k zákonu se praví o tomto klamu: Před zákonem stojí dveřník. K tomu dveřníku přijde muž z venkova a prosí, aby ho vpusť do zákona. Ale dveřník řekne, že ho teď vpusťti nemůže. Muž se zamyslí, a pak se zepřítá, bude-li mu tedy dovoleno vstoupit později. Možná, řekne dveřník, teď však ne.“ Protože brána k zákonu je jako vždy otevřena a dveřník ustoupí stranou, shýbne se muž, aby se podíval bránou dovnitř. Když to dveřník zpozoruje, zamstje se a řekne: „Váblí-li tě to tak, jen zkus vejít přes můj zákaz. Ale pamatuj: Já jsem mocný. A jsem jen nejnižší dveřník. V každé síni však stojí dveřníci, jeden mocnější druhého. Už popatřit na třetho je dokonce i nad mé síly.“ Takových nenaší se muž z venkova nenaďal, zákon má být přece přístupný každému a vždy, myslí si, ale když se teď pozorněji zadívá na dveřníka v kožíchu, na jeho velký špičatý nos, na dlouhé, řídké, černé tatarské vousy, rozhodne se, že přece jen raději počká, až mu dovoli vejít. Dveřník mu dá stoličku a dovoli, aby se posadil stranou ode dveří. Tam sedí dny a léta. Znovu a znovu se pokouší, aby byl vpuštěn, a unavuje dveřníka prosbami. Dveřník ho tu a tam trochu vyslychá, vyprává se na jeho rodný kraj a mnoho jiného, ale jsou to neúčastné otázky, jak se ptají velké páni, a nakonec mu pokaždé řekne, že ho ještě nemůže vpusťti. Muž, který se bohatě vybavil na cestu, obětuje všechno, byt by to bylo sebecennější, aby dveřníka podplatil. Ten sice všechno přijme, ale říká přitom: „Přijímám to jen proto, abys

nemyslel, žes něco opomenul.“ Po celá ta léta pozoruje muž dveřníka takřka neustále. Zapomene na ostatní dveřníky, a ten první zde se mu zdá jedinou překážkou, pro kterou nemůže vejít do zákona. Proklíná tu neblahou náhodou, první léta hlasitě, později, když zestárne, už jenom tiše pro sebe trochu reptá. Zde-tníší, a protože za ta léta, co dveřníka zkoumal, poznal i blechy v límci jeho kožíchu, prosí také ty blechy, aby mu pomohly a dveřníka přemluvíly. Nakonec mu zeslábné zrak, že už neví, zda se kolem něho doopravdy stmívá, či zda ho jen tak klamou oči. Zato však teď rozeznává v té tmě jakousi zář, jež neuhasitelně tryská z brány k zákonu. Nebude už dlouho mezi živými. Před smrtí splynou mu v myšlenkách všechny zkušenosti celé té doby v jedinou otázku, kterou se dveřníka doposud nezeptal. Pokyne mu, protože už nemůže napřítit tuhnoucí tělo. Dveřník se k němu musí hluboko sklouit, neboť rozdíl ve velikosti se značně změnil v neprospěch toho muže. „Co chceš teď ještě vědět?“ ptá se dveřník, „jsi nenasyný.“ „Všichni přece dychtí po zákonu,“ řekne muž, „jak je možné, že za všechna ta léta nikdo kromě mne nezádal, aby byl vpuštěn?“ Dveřník pozná, že se blíží mušív konec, a aby ještě dostihl jeho zmrflující sluch, zařve na něho: „Tudy nemohl byt nikdo jiný vpuštěn, neboť tento vehod byl určen jen pro tebe. Teď půjdu a zavřu ho.“

„Dveřník tedy toho muže oklamal,“ řekl K. ihned, ten přiběh ho velmi upoutal. „Neukvapuj se,“ řekl duchovní, „nepřijíměj cizí mhnění, aniž je přezkoumáš. Pověďel jsem ti ten přiběh ve znění, jak je zapsán. O klamu tam není ani slova.“ „Je to však jasné,“ řekl K. „a tvůj první výklad byl zcela správný. Dveřník řekl to spásné slovo teprve tehdy, když tomu

muži už nemohlo pomoci.“ „Nebyl dřív tázán,“ řekl duchovní, „považ také, že to byl jenom dveřník, a jako dveřník splnil svou povinnost.“ „Proč myslíš, že splnil svou povinnost?“ zeptal se K., „nesplnil ji. Jeho povinnost bylo snad, aby nevpustil nikoho cizího, tohoto muže však, pro něhož byl vchod určen, vpustit měl.“ „Nemáš dost úcty k tomu, co je psáno, a pozemňuješ příběh,“ řekl duchovní. „O vpuštění do zákona obsahuje příběh dvě důležitá prohlášení dveřníková, jedno na začátku, jedno na konci. První místo zní: že ho teď nemůže vpustit, a druhé: tento vchod byl určen jen pro tebe. Kdyby mezi oběma prohlášeními byl nějaký rozpor, měl bys pravdu, a dveřník by byl toho muže oklamal. Není v tom však rozpor. Naopak, druhé prohlášení dokonce na první odkazuje. Skoro by se mohlo říci, že dveřník učinil víc, než bylo jeho povinnost, když tomu muži naznačil možnost, že snad bude jednou vpuštěn. Zdá se, že v tu dobu bylo jeho povinností jen tolik, aby toho muže odmítl, a opravdu se mnozí vykládají Písmu diví, že se dveřník o tom vůbec zmnul, neboť si zřejmě libuje v přesnosti a přísně dbá, co mu ukládá jeho úřední povinnost. Všechna ta léta neopustil své místo a zavře bránu až docela nakonec, je si dobře vědom, jak významná je jeho služba, neboť praví: „Já jsem mocný, má úctu k nadřazeným, neboť praví: „Jsem jen nejnižší dveřník, nežvaní, neboť celá ta léta klade, jak stojí psáno, jen neúčastné otázky, není úplatný, neboť praví o daru: „Přijímám to jen proto, abys nemyšlel, žeš něco opomenul,“ kde jde o plnění povinností, nelze ho ani obměkčit, ani rozhořčit, neboť je psáno o tom muži, že „unavuje dveřníka prosbami,“ konečně i jeho zevnějšík nasvědčuje pedantické povaze, ten velký špičatý nos a dlouhé, řídké,

černé tatarské vousy. Najde se kde dveřník více od-daný své povinnosti? Má však ještě jiné povahové rysy, jež jsou velmi příznivé pro člověka, který se dožaduje, aby byl vpuštěn, a které nám umožňují, abychom přece jen pochopili, že dveřník zašel snad trochu dál, než bylo jeho povinnost, když naznačil, že v budoucnu je nějaká možnost. Nelze totiž popřít, že je ducha trochu prostého, a proto trochu domýšlivý. I když jeho výroky o vlastní moci a o moci ostatních dveřníků i o tom, že popařit na ně je dokonce i nad jeho síly — pravím, i když jsou snad všechny tyto výroky o sobě správné, přece jen způsob, jakým dveřník tyto výroky pronáší, ukazuje, že jeho představy jsou zkaleny prostoduchostí a vypínavostí. Vykládáči k tomu praví: „Správné pochopení a neporozumění jedné a téže věci se nazývají úplně nevylučující.“ Jisté však musíme uznat, že ta prostoduchost a vypínavost, i když se snad projevují jen v nepatrnostech, jsou přece jen slabinou toho, kdo střezí vchod, jsou to mezery v povaze dveřníka. K tomu ještě přistupuje, že dveřník, jak se zdá, je povaha vlnitá a naprosto není výhradně úřední osobou. Hned v prvních okamžicích si zažertuje a zve toho muže, aby vešel, ačkoli je tu výslovný a platný zákaz, potom ho nepoše pryč, nýbrž dá mu, jak se praví, stoličku a dovolí mu, aby se posadil stranou ode dveří. Že po všechna ta léta trpělivě snaží prosby toho muže, že ho tak trochu vyslychá, že přijímá dary, že velkoryse dopouští, aby muž vedle něho hlasitě proklínal neblahou náhodou, která sem dveřníka postavila — podle toho všeho můžeme soudit, že s ním cítí. Ne každý dveřník by se takto zachoval. A nakonec ještě, když muž pokyne, sehne se hluboko k němu, aby mu dal příležitost k poslední otázce. Jen záchvěv netrpěli-

vosti — dveřník přece ví, že je všemu konec — zračí se v slovech: „Jsi nenasytný.“ Mnozí zacházejí v takovémto výkladu ještě dál a soudí, že slova „Jsi nenasytný“ vyjadřují jakýsi přátelský obdiv, který je ovšem i trochu blahosklonný. Takto se však dveřníkův zjev jistě dokresluje jinak, než se domníváš ty.“ „Znáš ten příběh lépe než já a dejší dobu,“ řekl K. „Mlčeli chvíli. Pak řekl K.: „Ty tedy myslíš, že ten muž nebyl oklamán?“ „Rozuměj mi dobře,“ řekl duchovní, „ukazují ti jen, že o tom jsou různá mínění. Nedej přespříliš na mínění. Co je psáno, je neměnné, a mínění jsou často jen výrazem zoufalství nad tím. V tomto případě se vyskytuje dokonce mínění, podle něhož byl oklamán právě dveřník.“ „To je mínění, jež zachází daleko,“ řekl K. „Jak se odůvodňuje?“ „Odůvodnění,“ odpovídal duchovní, „vychází z prostoduchosti dveřníka. Práví se, že nezná vnitřek zákona, nýbrž jen cestu, po které musí před vchodem ustavičně obcházet sem a tam. Představy, které má o vnitřku, se pokládají za dětinské a soudí se, že se sám obává toho, čím chce muži nahnat strach. Bojí se toho dokonce víc než ten muž, neboť ten přece nechce nic jiného než vejít, i když slyšel o strašných dveřních uvnitř, dveřník však vejít nechce, aspoň se o tom nic nedovídáme. Jiní sice praví, že určitě už vnitř byl, neboť byl už jednou přijat do služeb zákona a to že se mohlo stát jen uvnitř. Na to lze odpovédět, že mohl být stanoven za dveřníka i tak, že ho k tomu zevnitř povolali, a že sotva mohl být hluboko uvnitř, když přece už jen pohled na třetího dveřníka je nad jeho síly. Mimoto se však v příběhu také nepraví, že by byl po celá ta léta něco vyprávěl o vnitřku, až na poznámku o dveřních. Možná že mu to bylo zakázáno, ale ani o takovém zákazu nic

nevypřávil. Z toho všeho se usuzuje, že neví, jak vnitřek vypadá a jaký je jeho význam, a že o tom má klamné představy. Ale i o muži z venkova má prý klamné představy, neboť je tomu muži podřízen a neví o tom. Že s tím mužem nakládá jak s podřízeným, je vidět z mnoha podrobností, na něž se určitě ještě pamatuješ. Že však je ve skutečnosti tomu muži podřízen, to vysvítá podle tohoto mínění neméně jasně. Především je tvor svobodný nadřazen tvoru vázanému. Muž z venkova je však opravdu svobodný, může jít, kam se mu zachce, jen vstup do zákona je mu zakázán, a nadto mu její zakázal jen jediný člověk, dveřník. Posadí-li se na stoličku stranou od brány a zůstane-li tam po celý život, dělá to dobrovolně, příběh se nezměňuje, že by byl k tomu donucen. Dveřník je však svým úřadem vázán na své místo, nesmí se vzdálit od brány, podle všeho nesmí však ani vstoupit dovnitř, i kdyby chtěl. Kromě toho je sice ve službách zákona, slouží však jen pro tento vchod, tedy také jen pro tohoto muže, pro něhož je tento vchod jediné určen. Také proto je mu podřízen. Lze usuzovat, že po všechna ta léta, celý mužný věk sloužil jaksi jen naprázdno, neboť se praví, že přijde muž, tedy někdo v mužném věku, že tedy dveřník musel dlouho čekat, než se naplnil jeho údel, čekat tak dlouho, až se zlíbilo tomu muži, který přece přišel dobrovolně. Ale i konec služby je určen koncem života toho muže, dveřník mu tedy zůstává podřízen až do konce. A znovu a znovu se připomíná, že dveřník, jak se zdá, o tom všem nic neví. V tom však se nespátňuje nic nápadného, neboť podle tohoto mínění se dveřník klame ještě víc, pokud jde o jeho službu. Nakonec mluví totiž o vchodu a říká: „Tedy půjdu a zavřu ho,“ ale na začátku se praví, že brána

k zákonu je jako vždy otevřena, je-li však vždy otevřena, vždycky, to jest nezávisle na délce života muže, pro kterého je určena, pak ji nebude moci zavřít ani dveřník. O tom se mhněti rozcházejí, zda dveřník svým oznámením, že zavře bránu, chce jen dát odpověď, či zda chce zdůraznit svou služební povinnost, či chce-li v tom muži ještě v následním okamžiknutí vzbudit lítost a zámutek. Mnozí jsou však zajatí v tom, že nebude moci bránu zavřít. Soudí dokonce, že je aspoň nakonec pod tím mužem i svým věděním, neboť muž vidí záři, která tryská z brány k zákonu, kdežto dveřník právě jakožto dveřník stojí asi ke vchodu zády a nedá ani slovem najevo, že zpozoroval nějakou změnu.“ „To je dobře odůvodněno,“ řekl K., jenž si pološeptem opakoval jednotlivá místa z výkladu duchovního. „Je to dobře odůvodněno a také si teď myslím, že dveřník byl na omylu. Tím však jsem se neuchýlil od svého dřívějšího mínění, neboť obě se zčásti shodují. Nerozhoduje, zda dveřník vidí věci správně, či zda se mylí. Řekl jsem, že ten muž z vchodu je klamán. Vidí-li dveřník věci správně, dalo by se o tom pochybovat, jestliže se však dveřník mylí, nemůže být jinak, než že se jeho omyl přenese i na toho muže. Potom dveřník není sice podvodník, ale je tak prostoduchý, že by ho měli ihned vyhnat ze služby. Považ přece, že klam, jemuž podléhá dveřník, nijak neškodí jemu, tomu muži však ústiceronásob.“ „Zde narazíš na mhněni opačné,“ řekl duchovní. „Někteří totiž tvrdí, že ten příběh nedává nikomu právo, aby o dveřníku pronášel soudy. Ať už se nám jeví jakýkoli, je to přece jen sluha zákona, patří tedy k zákonu, je tedy neposlušný pro lidské usuzování. Nesmíme pak ani věřit, že dveřník je tomu muži podřízen. Být vázán službou třeba jen u vchodu

k zákonu je nesrovnatelně víc než žít si volně na světě. Muž k zákonu teprve přichází, dveřník tam už je. Zákon ho povolal k službě, pochybovat o jeho hodnotě by znamenalo pochybovat o zákoně.“ „S tímto míněním nesouhlasím,“ řekl K. a zavřel hlavou, „neboť setrváme-li při něm, musíme pokládat za pravdu všechno, co dveřník řekne. Že to však není možná, odůvodnil jsi přece dopodrobna sám.“ „Ne,“ řekl duchovní, „není třeba, abychom pokládali všechno za pravdivé, je jen třeba, abychom pokládali za nutné.“ „Bezútešné mínění,“ řekl K. „Lež se nastoluje jako světový řád.“

K. to řekl na závěr, ale jeho konečný soud to nebyl. Byl příliš unaven, aby mohl obsáhnout všechny důsledky toho příběhu, napadaly ho i nezvyklé myšlenky příběhem vyvolané, neskutečné jevy, o nichž by měli spíš než on pojednat vespolek soudní úředníci. Ten prostý příběh ztrácel obrysy, K. jej chtěl setřást a duchovní, jenž teď projevil velký jennocit, to strpěl a přijal poznámku K. mlčky, ačkoli se s jeho vlastním míněním jistě nesrovnávala.

Šli chvilí mlčky dál, K. křácel docela blízko duchovního v té tmě, ani nevěděl, kde je. Lampa v ruce mu už dávno zhasla. Znenadání se přímo před ním jen odleskem kovu zatřpytla stříbrná socha jednoho světce a hned se zas vnořila do tmy. Aby nebyl zcela odkázán na duchovního, zeptal se K.: „Nejsme teď poblíž hlavního vchodu?“ „Ne,“ řekl duchovní, „jsme daleko od něho. Ty už chceš odejít?“ Ačkoli to K. teď právě nezamyšlel, řekl ihned: „Ovšem, musím odejít. Jsem prokuristou v bance, čekají na mne, přišel jsem jen, abych jednomu zahraničnímu obchodnímu příteli ukázal chrám.“ „Dobrá,“ řekl duchovní a podal K. ruku, „pak tedy jdi.“ „V té tmě se však

sám nevyznám,“ řekl K. „Jdi vlevo ke zdi,“ řekl duchovní, „pak dál podél zdi, drž se jí a napdeš vychod.“ Sotva se duchovní vzdálil několik kroků, volal už K. velmi hlasitě: „Počkej ještě, prosím!“ „Čekám,“ řekl duchovní. „Nechceš ještě něco ode mne?“ ptal se K. „Ne,“ řekl duchovní. „Byls ke mně předtím tak vřdný,“ řekl K., „a všechno jsi mi vložil, a teď mě propouštíš, jako by ti na mně nezáleželo.“ „Musíš přece odejít,“ řekl duchovní. „To ano,“ řekl K., „uznej to přece.“ „Uznej nejdřív ty, kdo jsem,“ řekl duchovní. „Jsi vězeňský kaplan,“ řekl K. a přistoupil blíž k duchovnímu, nebylo tak nutné, aby se okamžitě vrátil do banky, jak to líčil, mohl docela dobře ještě zůstat. „Patřím k soudu,“ řekl duchovní. „Proč bych něco od tebe chtěl. Soud od tebe nechce nic. Přijme tě, když přijdeš, a propustí tě, když odcházíš.“

KAPITOLA DESÁTÁ

KONEC

V PŘEDVEČER jeho jedenáctičtých narozenin — bylo asi devět hodin večer, doba, kdy ulice ztichly — přišli ke K. do bytu dva páni. V šosatých kabátech, bledí a otvli, s cylindry, jež byly jako přirostlé k hlavě. U dveří bytu chvíli obřádně rokovali o tom, který z nich má vejít první, a ještě obřadněji si počínali přede dveřmi pokoje. Ačkoli návštěva nebyla předem ohlášena, seděl K., rovněž v černém, na židli poblíž dveří, seděl, jako když očekáváme hosty, a pomalu si natahoval nové rukavice, které mu těsně obepínaly prsty. Ihned vstal a zadíval se zvědavě na pány. „Vás tedy určili pro mne?“ ptal se. Pánové přikvili, jeden ukázal rukou, v níž měl cylindr, na druhého. K. si přiznal, že očekával jinou návštěvu. Šel k oknu a podíval se ještě jednou na temnou ulici. Také na protější straně ulice byla již skoro všechna okna temná, záclony byly většinou spuštěny. Za jedním osvětleným oknem v patře hrály si spolu za mříží malé děti, které se ještě neumněly samy vzdálit ze svého místa, a sahaly po sobě ručkama. „Posílají pro mne staré podřadné herce,“ řekl si K. a ohlédl se, aby se o tom znovu přesvědčil. „Hledí mě vyříditi lacino.“ Znenadání se k nim obrátil a zeptal se: „Na kterém divadle hrajete?“ „Divadle?“ ptal se jeden z pánů druhého o radu a v koutcích úst mu zaškubalo. Druhý si počínal jako němý, který zápolí se vzpouzcíjícími se mluvidly. „Nejsou na to připraveni, aby se jich někdo ptal,“ řekl si K. a šel si pro klobouk.